

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az EU és Bosznia és Hercegovina közötti kapcsolatok: a civil társadalom szerepe

(feltáró vélemény)

(2009/C 317/03)

Előadó: **Patrik ZOLTVÁNY**

2008. szeptember 2-i levelében Margot Wallström, az Európai Bizottság alelnöke és Olli Rehn bővítési biztos – az EGSZB és az Európai Bizottság közötti együttműködési jegyzőkönyv 9. cikke alapján – felkérte az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságot, hogy dolgozzon ki feltáró véleményt az alábbi tárgyban:

Az EU és Bosznia-Hercegovina közötti kapcsolatok: a civil társadalom szerepe.

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Külkapcsolatok” szekció 2009. június 23-án elfogadta véleményét. (Előadó: Patrik ZOLTVÁNY.)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2009. július 15–16-án tartott, 455. plenáris ülésén (a július 16-i ülésnapon) 147 szavazattal, 1 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. A vélemény főbb ajánlásai

1.1. Ajánlások az Európai Unió (EU) intézményei és szervei számára:

- A bosznia-hercegovinai kormány támogatása a civil társadalom fejlesztési stratégiájának kidolgozásában ⁽¹⁾.
- A bosznia-hercegovinai civil szervezetek anyagi és egyéb támogatásának fokozása a kormánytól való függetlenségük és az általuk működtetett projektek fenntarthatóságának biztosítása érdekében.
- A hosszú pályázati és döntéshozatali eljárások lerövidítése érdekében megfelelőbb és hatékonyabb pénzügyi támogatási sémák létrehozása. Ez az Európai Bizottság (EB) által a civil társadalmi fejlődés és párbeszéd elősegítése érdekében létrehozott új eszközre is vonatkozik. A támogatásoknak az érdekelt szervezetek széles köre számára elérhetőeknek kell lenniük, és igényeikhez rugalmasan kell alkalmazkodniuk.
- A vízummentességről folyó tárgyalások felgyorsítása, valamint támogatás nyújtása a technikai és egyéb előírások betartásához.
- Különbégtétel a nem kormányzati szervezetek és a szociális partnerek között a támogatási stratégiák kidolgozása és elfogadása tekintetében.
- A szociális partnerek kapacitásépítésére koncentráló programok támogatása annak érdekében, hogy még inkább képesek legyenek a hatékony szociális párbeszédre.
- A bosznia-hercegovinai szociális és civil párbeszéd aktív támogatása.
- Tevékeny közreműködőként való részvétel az új alkotmány kidolgozásában.
- Meg kell követelni a ratifikált nemzetközi okmányok és a bosznia-hercegovinai alkotmány betartását, és biztosítani kell, hogy a szakszervezetek és a munkaadói szervezetek meghatározott jogi alap szerint regisztrálathassák magukat, és ennek köszönhetően eredményesen működhessenek.
- A civil szervezetek által működtetett olyan projektek következetes támogatása, amelyek az európai integráció gondolatának az egész társadalomban való népszerűsítésére összpontosítanak. Rendszeres vita az európai integráció kérdéseiről, amelyben a társadalom minden rétegének részt kell vennie, a civil társadalmat is beleértve.
- Az uniós tagállamok ismereteinek és tapasztalatainak bosznia-hercegovinai átvételét célzó projektek támogatása. A közép- és kelet-európai „új” tagállamok hozzájárulása valódi hozzáadott értéket képviselhet. Az uniós intézményeknek jobban el kell ismerniük az „ikerintézményi” projektek fontosságát, és azokat nagyobb támogatásban kell részesíteniük. A civil társadalmi fejlődés és párbeszéd elősegítését szolgáló, újonnan létrehozott eszköz támogatást nyújthat az ilyen tevékenységekhez.
- Annak lehetővé tétele a bosznia-hercegovinai civil szervezetek képviselői számára, hogy meglátogassák az EU intézményeit, és díjmentesen részt vehessenek az EU által szervezett konferenciákon és egyéb rendezvényeken.
- A Nyugat-Balkán civil szervezeteit összefogó regionális hálózatok számára nyújtott támogatás fokozása és regionális programok kidolgozása.

⁽¹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság meghatározása szerint a „civil társadalom” fogalom a munkaadói szervezeteket, a munkavállalói szervezeteket, valamint az egyéb nem kormányzati szervezeteket és érdekcsoportokat foglalja magában.

- Rendszeres párbeszéd fenntartása más adományozókkal, hogy a bosznia-hercegovinai és nyugat-balkáni civil szervezetek összességükben véve célirányos, hatékony, eredményes és jól időzített támogatásban részesülhessenek.
- A civil szervezetek képviselőivel folytatandó rendszeres megbeszélések szervezése, az elvárásaikra és igényeikre való rugalmasabb reakció érdekében.

1.2. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) javaslatai

- A bosznia-hercegovinai civil párbeszéd előmozdítása és támogatása érdekében konzultatív vegyes bizottság létrehozása az EGSZB és a bosznia-hercegovinai civil szervezetek között.
- Aktív részvétel az emberek közötti párbeszéd EB (Bővítési Főigazgatóság) által irányított, új programjában: az EGSZB tanulmányutakat készíthetne elő és szervezhetne az EU-n belül (különösen Brüsszelben) a bosznia-hercegovinai civil szervezetek képviselői számára.
- Annak lehetővé tétele a bosznia-hercegovinai civil szervezetek képviselői számára, hogy ellátogassanak az EGSZB-hez, és megismerjék annak tevékenységét.

1.3. Ajánlások a bosznia-hercegovinai hatóságok számára

- A civil társadalmat, és ezáltal a munkaadói szervezeteket és a szakszervezeteket is támogató jogi környezet kialakítása.
- Stratégia kidolgozása a civil társadalom fejlesztésére – ez megteremtendő az érett demokratikus társadalom szükséges elemét jelentő életképes civil társadalom alapját. A stratégiát a civil szervezetekkel szoros együttműködésben kellene kidolgozni.
- Rendszeres párbeszéd fenntartása a civil szervezeteket érintő kérdésekről azok képviselőivel. A kormánynak integratívabb hozzáállást kellene tanúsítania a civil társadalom felé.
- Különféle – többek közt pénzügyi – ösztönzők bevezetése a civil szervezetek számára, tevékenységeik fejlesztésének és fenntarthatóságának támogatására. Atlátható támogatási rendszer kialakítása, amely lehetővé teszi a civil szervezetek számára, hogy pályázzanak az állami költségvetésből finanszírozott támogatásokra.
- A hatóságokkal folytatott párbeszéd és együttműködés szintjének emelése a civil szervezetek elismerésének biztosítására.

- Megoldani a Bosznia-Hercegovinai Szakszervezetek Szövetsége regisztrációjának problémáját.
- Az állami szintű gazdasági és szociális tanács felállításának aktív támogatása, a gazdasági és szociális kérdésekkel foglalkozó állami szintű intézmények létrehozása terén történő előrehaladással összhangban.
- A vízummentesség feltételeinek teljesítéséért folytatott munka felgyorsítása.
- A állampolgári ismeretek oktatásának beillesztése a civil társadalmi tevékenységek közé.

1.4. Ajánlások a bosznia-hercegovinai civil szervezetek számára

- Az alulról felfelé irányuló megközelítésnek és a civil társadalom önszerveződésének az ösztönzése, hozzájárulva a civil szervezetek társadalmi felelősségvállalásának fokozásához.
- A tudatosság növelése a civil társadalom által a politikai folyamatokban betöltött szerep kapcsán.
- A hálózat- és a partnerségépítés elősegítése az információ, a tapasztalatok és a szaktudás megosztása révén.
- Az európai uniós integráció, politikák és intézmények ismertségének és megértésének fokozása.
- Az oktatás és a képzés fokozása a civil szervezeteken belül.
- A különböző etnikumok és vallások képviselői közötti párbeszéd ösztönzése, valamint a civil szervezetek közötti együttműködés, hálózatépítés és ikerszervezeti tevékenység szintjének emelése.

2. A vélemény háttere

2.1. Az Európai Unió célkitűzései a Nyugat-Balkánon

A Nyugat-Balkán az Európai Unió (EU) külpolitikájának fő regionális prioritásai közé tartozik. A Nyugat-Balkánon az EU fő célja a térség stabilitásának és jólétének fokozása. Hasonlóan fontos célként említhető a Nyugat-Balkán országainak uniós tagságra való felkészítése. Ez utóbbi elérése érdekében az EU sajátos előcsatlakozási támogatási eszközöket alkalmaz.

Létrejött a stabilizációs és társulási folyamat annak érdekében, hogy ezzel segítsék a régió országait az uniós csatlakozásra való felkészülésben. Ez politikai párbeszédet, számottevő kereskedelmi preferenciákat és pénzügyi segítségnyújtást foglal magában. Átfogó szerződéses viszony kialakítását is magában foglalja, amelynek célja, hogy támogassa a régió országait a jövőbeli csatlakozásra való felkészülésben. A civil társadalom fejlődése és a demokratizálódás a stabilizációs és társulási folyamat célkitűzései közé tartozik, és remélhetőleg hozzá fog járulni a régió politikai, gazdasági és intézményi stabilizációjához. A stabilizációs és társulási megállapodás (STM) aláírása jelentős lépésnek számít az európai uniós tagság felé.

2.2. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Nyugat-Balkán

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) fontos szerepet tölt be a nyugat-balkáni civil társadalom fejlődésének támogatásában. 2004-ben felállította a „Nyugat-Balkán” kapcsolattartó csoportot, amely egyetlen erre a régióra szakosodott, állandó testülete. Része az EU e téren működő egyéb testületei széles körének, és a témában folyó általános uniós munkához általa adható többletértékre összpontosít.

Az EGSZB fő célja a Nyugat-Balkánon a régió országainak politikai, gazdasági és szociális helyzetében, illetve az EU-val való kapcsolatában beálló változások nyomán követése, különös tekintettel a szaloniki menetrend megvalósítására, valamint a stabilizációs és társulási folyamat alakulására; az EGSZB és a nyugat-balkáni civil szervezetek, valamint nemzeti gazdasági és szociális tanácsok vagy hasonló intézmények közötti együttműködés elősegítése; továbbá a bevált gyakorlatok cseréjének ösztönzése és minél kiterjedtebbé tétele az EU civil szervezetei és nyugat-balkáni megfelelőik között.

3. Politikai fejlemények Bosznia-Hercegovinában

3.1. A jelenlegi politikai helyzet

A bosznia-hercegovinai politikai folyamatot továbbra is befolyásolja a háború öröksége és a daytoni békemegállapodás, amely jelenlegi formájában létrehozta a független bosznia-hercegovinai államot. Az egymással versengő politikai erők igyekeznek hasznot húzni a daytoni megállapodásból eredő alkotmányos berendezkedésből, és ugyanakkor legyőzni az abból származó akadályokat. A bosznia-hercegovinai kormány egyszerűsítésének és korszerűsítésének szükségességét egyre jobban elismerik a nemzetközi közösségen és magán Bosznia-Hercegovinán belül is, bár az entitások politikai vezetése által a – nagyrészt nemzetközileg ösztönzött – folyamathoz nyújtott támogatás egyenetlen.

Az ország előtt az elkövetkező években álló fő politikai kihívás egy olyan alkotmányos reform, amely nélkül nehezen történhet további előrehaladás a demokratikusabbá és hatékonyabbá válás útján, továbbá csak nehézségek árán valósulhat meg az átfogó reformmenetrend és az uniós közeledés. A daytoni alkotmányos berendezkedés reformja nem erőltethető kívülről, még akkor sem, ha általában a nemzetközi közösség és különösen az EU kész annak támogatására. A reform a bosznia-hercegovinai politikai szereplők konszenzusának eredménye kell, hogy legyen, és a polgárok széleskörű támogatását kell, hogy élvezze. E folyamat, amely minden területre kihathat, igen érzékeny lesz, és lezáruláshoz meglehetősen sok időt igénybe vehet.

Meg kell jegyezni, hogy az ország jövőjéről eltérő nézetet vallanak a politikusok, és hogy a különböző etnikumú lakosság körében továbbra is érezhető némi bizalmatlanság. Általánosságban felülkerekedett a nacionalista retorika, a bosznia-hercegovinai vezetők pedig nem tettek előrelépést a jobban működő és kevésbé költséges, valamint az európai integrációs folyamatot támogató állami struktúrák kialakítása felé, amire az alkotmányos berendezkedés reformja révén kerülhetne sor.

A Bosznia-Hercegovina és általában a régió politikai stabilitásával kapcsolatos aggodalmak miatt a Főképvisező Hivatalának (OHR) bezárását többször is elhalasztották. 2008 februárjában a béketeremtési tanács (PIC) úgy határozott, hogy a bezárást attól teszi függővé, hogy hogyan halad Bosznia-Hercegovina előre öt konkrét célkitűzés és két konkrét feltétel (a stabilizációs és társulási megállapodás aláírása és a stabil politikai helyzet kialakítása) megvalósítása terén. A Brčko körzet ügyében hozott jogerős ítélettől eltekintve, az öt célkitűzés⁽²⁾ terén tett előrehaladás igen korlátozott.

3.2. Politikai kapcsolatok az Európai Unióval és a szomszédos államokkal

3.2.1. Kapcsolatok az Európai Unióval

A stabilizációs és társulási megállapodásról 2005 novemberében kezdődtek meg a tárgyalások Bosznia-Hercegovinával. Az STM-et 2007. december 4-én parafálták, és 2008. június 16-án írták alá, az Európai Bizottság és a Tanács által 2005-ben meghatározott négy kulcsterületen⁽³⁾ elért előrehaladást követően. Arra várva, hogy az STM-et valamennyi uniós tagállam ratifikálja, annak kereskedelemmel kapcsolatos intézkedéseit életbe léptette a 2008. július 1. óta érvényben lévő ideiglenes megállapodás. Egyebek mellett az STM formalizálta az EU által a boszniai termékekre 2000 óta (autonóm alapon) megadott kereskedelmi kedvezményeket, és arra indította Bosznia-Hercegovinát, hogy fokozatosan megszüntesse kereskedelmi korlátozásait és csökkentse az uniós termékekre kivetett vámtarifáit. Az ideiglenes megállapodás végrehajtása eddig kielégítően történt.

(2) 1) Az állam és a többi kormányzati szint közötti vagyonmegosztás kérdésének elfogadható és fenntartható megoldása; 2) A védelmi tulajdon kérdésének elfogadható és fenntartható megoldása; 3) A választottbíróóság Brčko körzet ügyében hozott jogerős ítéletének teljes alkalmazása; 4) A költségvetés fenntarthatósága (a közvetettadón hivatal együtthatókra vonatkozó állandó módszertanáról szóló megállapodás, valamint a nemzeti költségvetési tanács létrehozása révén); 5) A jogállamiság megszilárdítása (a háborús bűnökkel kapcsolatos nemzeti stratégia, az idegenekről és menedéjogról szóló törvény, valamint a nemzeti igazságszolgáltatási szektor reformstratégiájának elfogadása révén).

(3) 1) A rendőrség reformjának végrehajtása a 2005 októberében a rendőrség szerkezetátalakításáról kötött megállapodásnak megfelelően; 2) teljes körű együttműködés a volt Jugoszláviával foglalkozó nemzetközi büntetőtörvényszékkel (ICTY); 3) a közcélú műsorszolgáltatásra vonatkozó valamennyi szükséges jogszabály elfogadása és végrehajtása; valamint 4) a jogalkotási keret és az adminisztratív kapacitás fejlesztése annak érdekében, hogy lehetővé váljon az STM megfelelő végrehajtása.

Az STM-ről folyó tárgyalásokkal párhuzamosan vízumkönnyítési megállapodás került kidolgozásra, amelyet 2007. szeptember 17-én írtak alá, és 2008 januárjában lépett hatályba. A megállapodás csökkentette, sőt – a polgárok egyes kategóriáinak esetében – el is törölte a vízumkérelem-feldolgozási díjat. Számos polgárcsoport – így például a diákok, az üzletemberek, az újságírók – esetében egyszerűsítette a vízum megadásának feltételeit. A vízummentes rendszer boszniai polgárok számára való bevezetéséről 2008. május 26-án indultak meg a tárgyalások az Európai Unióval. A tárgyalások lezárásához Bosznia-Hercegovinának előrehaladást kellene elérnie a kritériumok teljesítése felé.

Az előcsatlakozási pénzügyi támogatást illetően a Bosznia-Hercegovinára vonatkozó 2008–2010. évi többéves indikatív tervezési dokumentumot (MIPD) 2008 szeptemberében elfogadták. Az Európai Bizottság összesen 74,8 millió eurót utalt ki Bosznia-Hercegovinának a 2008. évi előcsatlakozási támogatási eszköz (IPA) keretében. A főbb célterületek a következők voltak: a jogállamiság és a közigazgatási struktúrák megerősítése, gazdasági és szociális fejlesztés és demokratikus stabilizáció. A civil társadalmi eszköz keretében 6,5 millió eurót különítettek el a civil társadalom fejlesztésére az IPA 2007/2008-as időszakra szóló nemzeti programjaiban. A bosznia-hercegovinai civil szervezeteknek a több kedvezményezettre kiterjedő program által finanszírozott regionális tevékenységekből és látogatói programokból is hasznuk származik. Ezenkívül 5,7 millió eurót nyújtanak közösségi alapokból a Főképviselet Hivatala (OHR) költségvetésének támogatására 2009 júniusáig.

Az IPA programból eredő és a CARDS programból fennmaradt támogatásokat az Európai Bizottság Szarajevói delegációja kezeli. A támogatások decentralizált kezelése továbbra is középtávú célkitűzés Bosznia-Hercegovina számára. E decentralizált végrehajtás előkészületei kismértékben előrehaladtak. A Nemzeti Alap, valamint a Pénzügyi és Kincstári Minisztériumhoz tartozó Központi Pénzügyi és Szerződéskezelő Egység (CFCU) személyi állományát részben már kialakították, de további felvétel van folyamatban. A bosznia-hercegovinai intézményi és politikai környezet összetettsége számottevő késedelemhez vezetett az IPA-keretmegállapodás ratifikálásában. A megállapodás megfelelő végrehajtása még nem biztosított. Következésképpen a 2007. évi IPA-program végrehajtása is késedelmet szenved.

3.2.2. Kapcsolatok Horvátországgal

Bosznia-Hercegovina kapcsolatai Horvátországgal jelentősen megváltoztak 2000 óta. A két ország további megállapodásra jutott a menekülteknek a közös országhatáron való visszatoloncolásáról, és szabadkereskedelmi egyezményt írt alá, amelyet szinte azonnal végre is hajtottak. 2008 februárjában a bosznia-hercegovinai parlamenti közgyűlés jóváhagyta a Horvátországgal a kettős állampolgárságról kötendő megállapodást. A becslések szerint mintegy 400 000 bosznia-hercegovinai állampolgár rendelkezik horvát állampolgársággal is. Maradtak még rendezendő határviták, és továbbra is léteznek akadályai az ügyek átutalásának és a gyanúsítottak kiadatásának a bűncselekményekkel, illetve emberiség elleni bűntettekkel kapcsolatos esetekre vonatkozóan Horvátország és Bosznia-Hercegovina között.

3.2.3. Kapcsolatok Szerbiával

Bosznia-Hercegovina viszonya Szerbiával nagymértékben javult a Milosevic-rezsim összeomlása óta, diplomáciai kapcsolatot 2000. december 15-én létesítettek. Amikor 2003–2004-ben Bosznia-Hercegovina látta el a Délkelet-Európai Együttműködési Folyamat (SEECF) elnökségét, a volt Jugoszlávia külügyminiszterei találkoztak a szélesebb értelemben vett délkelet-európai régióban tevékenykedő társaikkal a jószomszédi viszony iránti elkötelezettségük, továbbá a régióbeli stabilitás, biztonság és együttműködés megerősítése céljából.

A 2006. októberi bosznia-hercegovinai választási hadjárat során megerősödtek a Boszniai Szerb Köztársaság és Szerbia közötti hivatalos kapcsolatok, aminek csúcspontját az jelentette, amikor 2007. szeptember 26-án Banja Lukában aláírták a felülvizsgált Különleges Párhuzamos Kapcsolatok Megállapodást, bár mindkét fél kiemelte, hogy a megállapodás semmi esetre sem ássa alá Bosznia-Hercegovina szuverenitását, területi integritását, vagy politikai függetlenségét.

Továbbra is benne rejlik azonban a feszültség lehetősége a Bosznia-Hercegovina és Szerbia közötti kapcsolatokban. Koszovó függetlenségi nyilatkozatát követően fokozódott a daytoni megállapodás elleni retorika és a szeparatista fenyegetés a Boszniai Szerb Köztársaságban. 2008. február 21-én a Boszniai Szerb Köztársaság nemzeti közgyűlése állásfoglalást fogadott el, amely kapcsolatot teremtett az ő bosznia-hercegovinai helyzete és Koszovó szerbiai helyzete között, továbbá leírta azokat a körülményeket, amelyek között a Boszniai Szerb Köztársaságnak joga lenne az elszakadásra.

3.2.4. Regionális együttműködés

A *Montenegróval* fenntartott kapcsolatok megfelelően, és intenzívebbé váltak. Együttműködési megállapodásokat írtak alá a honvédelem, a rendőrségi tevékenység, a polgári védelem és a határokon átnyúló, közös fellépések területén.

A *Macedónia Volt Jugoszláv Köztársasággal* folytatott kapcsolatok is jók, mind kétoldalú, mind pedig regionális viszonylatban. Visszafogadási, rendőrségi együttműködési és polgári védelmi megállapodások születtek.

A kapcsolatok *Albániával* szintén intenzívebbé váltak, és Bosznia-Hercegovina úgy döntött, hogy nagykövetséget nyit Tiranában.

Bosznia-Hercegovina tevékenyen vesz részt olyan regionális együttműködési programokban és kezdeményezésekben, mint például a CEFTA.

4. Gazdasági fejlemények Bosznia-Hercegovinában

4.1. Bosznia-Hercegovina gazdaságának jelenlegi helyzete

A nehéz politikai környezet ellenére az ország gazdasági teljesítménye négy évig stabil volt, a GDP 2008-as növekedését 5,5 %-ra becslik. Az infláció 2007. első negyedévében csupán 1,5 %-os volt, az év második felében azonban emelkedni kezdett az élelmiszerárak és a szállítási díjak növekedése következtében,

decemberre 4,9 %-ot érve el, 2008 augusztusára pedig 9,5 %-ra emelkedve tovább. A folyó mérleg hiánya a GDP 21,3 %-áról (2005.) annak 11,4 %-ára (2006.) esett vissza, azonban 12,7 %-ot érve újra el 2007-ben. A kereskedelmi mérleg hiánya a GDP 49,6 %-áról (2005.) annak mintegy 37 %-ára csökkent 2006-ra, és ezen érték körül maradt 2007-ben is. Nem valószínű, hogy a közeljövőben további javulás történne, mivel az export növekedése lelassult 2007-ben, az import ismét növekedett, a közvetlen külföldi tőkebefektetés (FDI) pedig vélhetően csökkenni fog a pénzügyi világválság miatt. A teljes adótöbblet a GDP 3 %-át tette ki 2006-ban, aminek okát elsősorban a HÉA bevezetését követő ugrásszerű bevétel-növekedés jelentette. A többlet 2007-ben a GDP 1,3 %-ára esett vissza, 2008-ban pedig hiánnyá is válhat – többek között – a HÉA-visszatérítések növekedéséből eredően.

Más átalakulás alatt álló országokhoz hasonlóan Bosznia-Hercegovina is növekvő gazdasággal rendelkezik, de széleskörű szegénységgel és szociális nehézségekkel kell, hogy szembenézen. A munkanélküliség a különféle becslések szerint 16–44 százalék között lehet. Bosznia-Hercegovinának szembe kell néznie a pénzügyi és gazdasági válság következményeivel. A válság veszélyezteti a társadalmi, etnikai és gazdasági helyzetet, valamint az EU-val és a térség többi országával fenntartott kapcsolatokat.

Az ország kormányzati struktúrája számottevő terhet jelent, a GDP több mint 50 %-át felemesztí. A szétterjedt struktúrák, a korlátozott erőforrások, a tapasztalat hiánya és a nemzeti kapacitások támogatásának ad hoc megközelítései aláássák a kormány politikaalkotási és -végrehajtási képességét.

Az EU Bosznia-Hercegovina fő kereskedelmi partnere (az ország kereskedelmének több mint 50 %-a az EU-val folyik). A stabilizációs és társulási megállapodás aláírása, valamint az ideiglenes megállapodás hatályba lépése valószínűleg elmélyítik e kapcsolatot, és kiterjesztik az európai uniós kereskedelmi integrációt. Bosznia-Hercegovina elsősorban Olaszországba, Németországba és Szlovéniába exportál. Az ország behozatala szintén a fenti uniós államokból ered, valamint – kisebb mértékben – Ausztriából. Bosznia-Hercegovina alapvetően fémeket, fát és fatermékeket, ásványi termékeket és vegyi anyagokat exportál. Importjának döntő részét gépek, ásványi termékek, élelmiszerek és vegyi anyagok alkotják.

5. A civil szervezetek jelenlegi helyzete és szerepe

5.1. Társadalmi párbeszéd

5.1.1. Jogi környezet

A társadalmi párbeszéd formálisan nem létezik Bosznia-Hercegovina szintjén. Ennek az az oka, hogy a jelenlegi alkotmány nem rendelkezik állami szintű kormányzati szervezetek felállításáról az oktatási vagy a szociálpolitika kezelésére.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek (ILO) mind a nyolc alapvető egyezményét ratifikálta Bosznia-Hercegovina. Az egyesülési szabadság Bosznia-Hercegovina, a Bosznia-Hercegovinai Föderáció és a Boszniai Szerb Köztársaság alkotmányában biztosított. A két entitás, továbbá Brčko körzet is külön munkajoggal rendelkezik.

A 2001 decemberében Bosznia-Hercegovinában az egyesületekről és alapítványokról elfogadott törvény nem rendelkezik országos szintű szakszervezeti szövetség bejegyzéséről.

Az Európai Bizottság 2008. évi előrehaladási jelentése szerint azonban nem történt előrelépés e téren. Az, hogy az állami szint nem rendelkezik jogkörrel a foglalkoztatás és a szociálpolitika terén, továbbra is akadály a országos foglalkoztatási stratégia kialakításának. Alkotmányos okokra hivatkozva a Boszniai Szerb Köztársaság rendszeresen elutasítja, hogy szerepet kapjon az állami szint a belső munkaerő-piaci kérdésekben. A két entitás és Brčko körzet foglalkoztatási stratégiát és aktív foglalkoztatási intézkedés-terveket dolgozott ki, azonban ezek kismértékben összehangoltak.

A helyzet hasonló a társadalmi párbeszéd terén is. A Szakszervezeti Szövetség nem nyert állami szintű regisztrációt. A jelenlegi törvény értelmében egyet jelent a szakszervezetek regisztrációja és elismerése-reprezentativitása. Ezenkívül a szociális partnerekre ugyanaz a jogalap és eljárás vonatkozik, mint az összes többi civil szervezetre, például a fogyasztói csoportokra vagy a sportszervezetekre, ami aránytalan. Az ország összetett politikai és társadalmi szervezete továbbra is befolyásolja a szociális partnerek közötti párbeszédet, és úgy tűnik, nincs azonnali megoldás. A szakszervezetek hivatalos regisztrációjának bizonytalansága gátolja a kollektív tárgyalás bevezetése felé teendő további előrehaladást. A fenti, egyesületekről és alapítványokról szóló törvény helyettesítésére új törvényt kellene hozni, hogy a kormány többé ne bírjon mérlegelési jogkörrel az új szervezetek regisztrációjának engedélyezése kapcsán.

5.1.2. Szociális partnerek

5.1.2.1. Munkaadók

Bosznia-Hercegovina esetében nehéz állami szinten aktív munkaadói szervezetekről beszélni. Mivel nincs állami szintű munkaügyi minisztérium, és a gazdasági ügyek nagy részéért az entitások kormányai felelősek, ezért nem létezik hivatalos koordináció vagy együttműködés a munkaadói szervezetek között állami szinten.

A két fő munkaadói szervezet a Bosznia-Hercegovinai Föderáció Munkaadóinak Egyesülete és a Boszniai Szerb Köztársaság Munkaadóinak Egyesülete. Mindkettő részt vesz entitás-szinten gazdasági és szociális tanácsokban. A munkaadói szervezetek előtt álló fő feladat belső és külső viszonylatban egyaránt a reprezentativitás és tagjaik érdekeinek eredményes képviselése a hatóságok felé.

5.1.2.2. Szakszervezetek

A Bosznia-Hercegovinai Föderációban és a Boszniai Szerb Köztársaságban a formális szektorban meglehetősen nagy arányú a szakszervezeti tagság. Míg a Független Szakszervezetek Szövetsége (Savez Samostalnih Sindikata Bosne i Hercegovine, SSSBiH) a Bosznia-Hercegovinai Föderáció dolgozói közül tömörít magába tagokat, a Boszniai Szerb Köztársaság Szakszervezeti Szövetsége (Savez Sindikata Republike Srpske, SSRS) a Köztársaságban teszi ugyanezt. Bosznia-Hercegovina két entitásának (a Bosznia-Hercegovinai Föderációnak és a Boszniai Szerb Köztársaságnak) a szakszervezeti szövetségei 2005. június 24-én Szarajevóban tartott alakuló ülésükön közös gyűjtőszervezetet hoztak létre a bosznia-hercegovinai szakszervezetek (KSBiH) számára. Ez utóbbi szervezet állami szinten regisztrációért folyamodott, az ügy azonban máig nem zárult le.

5.1.3. A létező mechanizmusok értékelése

Nem alakult állami szinten gazdasági és szociális tanács, mégpedig elsősorban azért, mert – főként a Boszniai Szerb Köztársaság részéről – hiányzott a hajlandóság a szociális párbeszéd kérdésének állami szintre hozatalára⁽⁴⁾. Kétféle munkaügyi szabályozás létezik, mindkét entításban egy-egy, nincsen viszont állami szintű munkaügyi minisztérium. A szociális partnerek számára legfontosabb kérdéskörök – így a gazdaságpolitika, a munkajog, vagy az oktatás – entitásszintű és helyi kormányok illetékességébe tartoznak. Még nem alakult ki Bosznia-Hercegovinában valódi egységes piac (beleértve a munkaerőpiacot is). Gazdasági és szociális tanácsok csupán entitásszinten működnek, és tevékenységüket a kormány pénzügyileg támogatja. A tanács állami szintű felállításának további formális akadály a szakszervezeti gyűjtőszervezet elismerésének hiánya. Az is megjegyzendő, hogy a szociális partnerek kapacitásai még mindig gyengék, és tevékenységük további belső professzionalizálására van szükség.

5.2. Civil párbeszéd

5.2.1. Jogi környezet

Bosznia-Hercegovinában a civil társadalom fejlődése nem rendelkezik nagy múlttal. A háborút megelőzően létezett egy sor – főként kulturális és sporttevékenységet folytató – állami szervezet. A háború alatt és azt követően a nem kormányzati szervezetek döntő része tevékenységét a humanitárius segélyek elosztására összpontosította, és csak lassan módosította fókuszát szokványosabb fellépésekre.

A nem kormányzati szervezetek állami, entitás-, kantoni (a Bosznia-Hercegovinai Föderáció esetében), vagy települési szinten regisztrálhatják maguk. 2002 óta az egyesületekről és alapítványokról szóló törvény lehetővé teszi a nem kormányzati szervezetek számára, hogy regisztráljanak a bosznia-hercegovinai igazságügyi minisztériumnál, és az ország bármely részén működjenek. Ugyanakkor az állami szintű regisztrációhoz szükséges nehézkes eljárások, valamint az ilyen regisztráció entitás-szintű (a Boszniai Szerb Köztársaságban való) elismerésének hiánya miatt, számos nem kormányzati szervezet inkább valamelyik entitás

szintjén veteti magát nyilvántartásba. A 2004-ben a bosznia-hercegovinai egyesületek és alapítványok közös nyilvántartásának létrehozására irányulóan az állam, az entítások kormányai és Brčko körzet által aláírt egyetértési nyilatkozat elősegíti az egyesületek és alapítványok fokozott mozgásszabadságát, és rendszert vezet be az egyesületekről és alapítványokról szóló információkhoz való gyors hozzáférésre.

Az egyesületekről és alapítványokról szóló, módosított törvény 2008-ban lépett hatályba. A 2002-es regisztrációs szabályzat máig érvényes, ami megbonyolítja a regisztrációs folyamatot. A bosznia-hercegovinai hatóságok módosítani kívánják annak érdekében, hogy csökkentsék a regisztrációhoz kitöltendő formanyomtatványok számát. Az online regisztráció bevezetését is tervezik.

Az ENSZ adott országokkal foglalkozó csoportjának tanulmánya⁽⁵⁾ szerint a civil szervezetek szempontjából az egyik legfőbb téma a közelmúltban bevezetett HÉA-rendszer. A HÉA-törvény, amely 2006. január 1-jén lépett hatályba Bosznia-Hercegovinában, egységes, 17 %-os adókulcsot vezetett be, ami adóemelési jelentést. Különböző (szociális, egészségügyi) járulékfizetési kötelezettségek hárulnak ezenkívül a civil szervezetekre, amikor munkaerőt alkalmaznak. További adók vonatkoznak az adományokra. Az általános vélemény szerint üdvözlendő lenne adómentességek bevezetése a civil szektor számára, mivel ez megkönnyítené a munkájukat.

A civil szervezetek közfinanszírozása szintén fontos kérdés. A civil szervezetek szerint a közpénzek elosztása többnyire nem kellően átlátható. Az önkéntességről szóló joganyagot még mindig nem hajtották végre. Továbbra is kritikus feladat a jogszabályok harmonizációja, valamint alacsony szintű végrehajtásuk fokozása. Egyes civil szervezetek megállapítása szerint a jogszabályalkotás folyamata át nem látható és hozzá nem férhető Bosznia-Hercegovinában.

Véleményük szerint a politikai hatóságok csak kismértékben nyújtanak támogatást, mivel egy részük riválisnak tekinti a civil szektort. A helyi önkormányzatokra is igaz, hogy általánosságban nem érzékelik a civil társadalommal folytatott partneri együttműködés értékeit és előnyeit.

5.2.2. A különféle érdekképviseleti csoportok helyzete

A Bosznia-Hercegovinában regisztrált nem kormányzati szervezetek teljes száma manapság megközelíti a 8 000-et⁽⁶⁾, jöllehet az aktív száma ennél jóval alacsonyabb. A harmadik szektorból származó jövedelmet a GDP 4,5 %-ára becslik, működési költségeit pedig annak 2,4 %-ára. A szektorban alkalmazott munkaerő-állomány az aktív lakosság 1,45 %-át képviseli⁽⁷⁾.

⁽⁴⁾ A Boszniai Szerb Köztársaság miniszterelnöke, Milorad Dodik 2007. augusztus 22-én kijelentette, hogy „a Boszniai Szerb Köztársaság kormánya nem támogatja a szociális tanács Bosznia-Hercegovina-szintű létrehozását, [tekintettel arra, hogy] az alapvető gazdasági és szociális kérdésekkel az entítások szintjén foglalkoznak, és hogy a tanács létrehozása politikai kérdés”.

⁽⁵⁾ Main Findings on the Level of Cooperation Between the UN Agencies and Civil Society Organizations in BiH [A bosznia-hercegovinai civil szervezetek és az ENSZ-ügynökségek közötti együttműködés szintjéről készített tanulmány főbb következtetései]; 2007. január, az ENSZ Bosznia-Hercegovinával foglalkozó csoportjának munkadokumentuma.

⁽⁶⁾ Az adat 2005 februárjából való (szerepelt az EU által finanszírozott, „Mapping Study of Non-State Actors in Bosnia-Herzegovina” [Tanulmány a bosznia-hercegovinai nem állami szereplők feltérképezésére] című projektről készült 2005. szeptemberi jelentésben).

⁽⁷⁾ „Employment, social service provision and the non-governmental organisation (NGO) sector. Status and prospects for Bosnia and Herzegovina. Analysis and policy implications” [Foglalkoztatás, szociálisszolgáltatás-nyújtás és a civil szektor. A bosznia-hercegovinai helyzet és kilátások. Elemzés és szakpolitikai vetületek]; 3. sz. kvalitatív tanulmány, 2005. április 2.; a DFID foglalkoztatás- és szociálpolitikai projektje.

A nem kormányzati szervezetek döntően az emberi jogok érvényesítésén munkálkodnak. Egyéb olyan területek, amelyeken számottevő aktivitást mutatnak: oktatás, nemek közötti egyenlőség, gazdasági fejlődés, humanitárius segítségnyújtás, civil társadalmi fejlődés, egészségügy, fiatalok és gyermekek, közösségi fejlesztés.

5.2.3. A létező mechanizmusok értékelése

Némi előrehaladás volt megfigyelhető a hatóságok és a civil szervezetek viszonyának intézményesítésében országos szinten. A bosznia-hercegovinai miniszterek tanácsa, valamint a civil társadalom képviselői 2007. május 7-én együttműködési megállapodást írtak alá.

A megállapodással összhangban civil társadalmi bizottság állt fel 2007 októberében. Bár a bizottság nem képviseli az egész társadalmat, 31 albizottsággal rendelkezik, és így a nem kormányzati szervezetek legerősebb fóruma az országban. Ugyanakkor a hatóságoknak több erőfeszítést kellene tenniük annak érdekében, hogy rendszeressé kommunikációt létesítsenek a civil társadalommal, és hogy arra ösztönözzék azt, hogy részt vegyen a szakpolitika kidolgozásában.

Brüsszel, 2009. július 16.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke

Mario SEPI

6. A civil szervezetek szerepe az uniós integrációban

6.1. A civil szervezetek és az európai integráció folyamata

Az európai eszme nincs igazán jelen a civil szervezetek munkájában. A polgárok Bosznia-Hercegovina európai integrációját távoli célnak látják. A civil szervezetek többsége csupán korlátozott mértékben működött eddig együtt uniós országokban lévő társaival. Az EU-ról csak nemrég indult meg a vita Bosznia-Hercegovinában. A civil szervezetek projektjeiket a pénzügyi támogatók (nemzetközi szervezetek és kormányok, valamint helyi adományozók) által meghatározott prioritásokra összpontosítják. Egyes nemzetközi, nem kormányzati szervezetek tevékenységén kívül nem igazán látható az ország európai integrációjának támogatása az egyes szektorokban. Ennek ellenére Bosznia-Hercegovina polgárainak 80 %-a pártolja az ország jövőbeli uniós tagságát, ami megfelelő alapot nyújt a civil szervezetek számára az EU-tagság kritériumainak teljesítésére való ösztönzéshez.